מדרש אגדה — תרומה

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. כתיב לי הכסף ולי הזהב (אמר) [נאם] ה' צבאות (חגי ב' ח'), אמר הקב"ה לישראל התנדבו ועשו המשכן, ואל תאמרו מכיסכתם אתם נותנים דבר, כי משלי הוא הכל, לפיכך אמר ויקחו לי משלי: דבר אל בני ישראל. להוציא החרש שאינו שומע ואינו מדבר: אשר ידבנו לבו. להוציא השוטה שאין לבו נודבו: מאת כל איש. להוציא את הקטן שאינו איש. ומנין שלא יקחו מן הגוים, שנא' דבר אל בני ישראל, ולא ממי שאינו מישראל: וזאת התרומה. אמר הקב"ה אני העמדתי לכם י"ג דברים ע"י יחזקאל הנביא, אף אתם התנדברו י"ג, ומה הם המפורשים על ידי יחזקאל, א' ואלבישך רקמה, ב' ונעלך תחש, ג' ואחבשך בשש, ד' ואכסך משי, ה' ואעדך עדי, ו' ואתנה צמידים על ידיך, ז' ורביד על גרונך, ח' ואתן נזם על אפך, ט' ועגילים על אזניך, י' ועטרת תפארת בראשך (יחזקא טז י יא יב), סולת ושמן ודבש (שם שם יט) הרי י"ג. ואתם [ותכלת וארגמן ותולעת שני] ושש ועזים ועורות אלים מאדמים ועורות תחשים ועצי שטים שמן למאור בשמים לשמן המשחה [ולקטורת הסמים] אבני שוהם ואבני מלואים (וגם לקטרת הסמים) הרי עשרה, וזהב וכסף ונחשת הרי יג"ג. ומה נשתנו אלו [אלא] למדרש זהב לכפר מפני מלכות בבל, דכתיב ביה רישיה די דהב טב (דניאל ב' ל"ב). וכסף לכפר ממני מלכות פרס ומדי, דכתיב ביה ועשרת אלפים כבר כסף (אס ג' ט'). ונחשת לכפר על מלכות יון שהיא פחותה מכולם, שהיא עתידה להשתמש במטבע חשוב [כחרס]. ותכלת אלו ישראל העטופים בציצית של תכלת. וארגמן זה דניאל שראה ד' מלכיות. ותולעת שני אלו ישראל שנמשלים בתולעת, שנא' אל תיראי תולעת יעקב (ישעיה מא יד), וחטאם דומה לשני, שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים וגו'. ושש זה המלאך לבוש הבדים אשר נשבע בחי העולמים. ועזים כנגד יעקב, שנאמר ואת עורות גדיי העזים (בראשית כ"ז י"ו). ועורות אלים כנגד יצחק, שנא' והנה איל אחר נאחז (שם כ"ב י"ג). ועורות תחשים שעירערו חומות ירושלם עד שהתישו כוחן. ועצי שטים שיועצים לשטות את ישראל מייחוד מלכם: שמן למאור. כנגד מלך המשיח שעתיד להאיר עיניהם של ישראל: בשמים לשמן המשחה. שעתיד למשוח כהן גדול: ולקטורת הסמים. כדכתיב בריח ניחח ארצה אתכם (יחזקאל כ' מ"א): אבני שהם. שהמו רחמי עליכם: ועשו לי מקדש. בעולם הזה: ושכנתי בתוכם. לעולם הבא, אשרי העם שככה לו: ככל אשר אני מראה אותך. מלמד שהראה הקב"ה למשה כל צורת הכלים בדמות אש, וראייה וכן תעשו: ועשו ארון עצי שטים. מפני שקדושתו יתירה משאר הכלים, לפיכך הזכירו בראשונה: עצי 'שטים'. ש' שלום ט' טובה י' ישועה מ' מחילה: ועשית עליו זר זהב. עליון הוא כתר תורה מכתר כהונה ומכתר מלכות שאין בהם תורה, ונאמר בארון וצפית אתו זהב טהור, מכאן שצריך תלמיד חכם להיות תוכו כברו, שלא יהיה אחת בלב ואחת בפה: ואמר ויצקת לו רבע טבעת זהב. מכאן שצריך תלמיד חכם שיהיה זריז בתורה ובמצות ובמעשים טובים וענוה: ואמר ועשית בדי עצי שטים. אלו המסייעין את עסקי התורה: וצפית אותם זהב. שעתיד הקב"ה להחזיק ביד מסייעי בעלי תורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה וגו', (משלי ג' י"ח): והבאת את הבדים וגו'. מכאן לתלמיד חכם שבעיר, מצווים בני העיר להאכילו ולהשקותו ולסייעו בכל דבר: ועשית שנים כרובים. והלא אמר לך וצוך במעמד הר סיני לא תעשה לך פסל וכל תמונה (שמות כ' ד'). לא קשיא, לך לא תעשה אבל לי עשה, כיוצא בו מחלליה מות יומת וגו' (שמות ל"א י"ד) ובמקום אחר אומר וביום השבת שני כבשים (במדבר כ"ח ט'), כיוצא בו ערות אשת אחיך וגו' (ויקרא י"ח ט"ז), ואמר אחר מכאן יבמה יבוא עליה (דברים כ"ה ה'): ועשית שלחן. לא שצריך אכילה ושתיה, אלא מעשה בני אדם גלויים לפניו, כי יש בני אדם אינם חפצים בזה העום כי אם אכילה ושתייה, לפיכך אמר ועשית שלחן, הלא תראה כי השלחן הוא נתון בצון ויצר הרע הוא נתון בצפונו של אדם, שהיא שמאלו, ועל זה אמר החכם לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י:ב'), ועל כן המנורה נתונה בדרום שהוא לצד ימין, רמז על תלמידי חכמים שהם עוסקים בתורה בלילה לאור הנרות, כי כן אמרו רבותינו ז"ל אין רנה של תורה מתקיים אלא בלילה, שנאמר קומי רוני בלילה (איכה ב' י"ט), אבל השלחן הוא בצד שמאל, שנאמר והשלחן תתן על צלע צפון (שמואל כ"ו ל"ה), רמז על אותם שנמשכים אחר יצר הרע שהוא נתון בשמאלו של אדם, ומזה ציונו הקב"ה שיתן התפילין על צד שמאל, כדי לשבר את יצר הרע, וכן הבטיחנו לעתיד לבוא שירחיק היצר הרע מכל וכל, כמו שהבטיחנו ע"י הנביא ע"ה ואת הצפוני ארחיק מעליכם (יואל ב' כ'), והוא יצר הרע שהוא בצפונו של אדם, ומזבח באמצע טעם מפני מה, רצה לומר כי המזבח דומה לבית המדרש שלא יתכן כל היום וכל הלילה קריאה בלא אכילה, לפיכך צריך אדם שיאכל כדי קיום הגוף, כי הגוף לא מתקיים בלא אכילה, לפיכך נתון המזבח באמצע:

ועשית יריעות עזים. היריעות כנגד השמים, אמר ר' אבהו כל מה [שיש] למעלה יש למטה, למעלה כוכבים, שנאמר מונה מספר לכוכבים (תהלים קמ"ז ד'), ולמטה כוכבים, שנאמר דרך כוכב מיעקב (במדבר כ"ד י"ז), יש למעלה צבאות, ויש למטה צבאות, למעלה קדוש קדוש קדוש ה' צבאות (ישעיה ו' ג'), ולמטה יצאו כל צבאות ה' (שמות י"ב י"א), יש למעלה אופנים, שנא' (והאופנים ינשאו) [וינשאו האופנים] לעומתם (יחזקאל א' כ"א), ולמטה אופנים, שנאמר והנה אופן אחד בארץ (שם שם ט"ו), למעלה כרובים, שנאמר וירכב על כרוב ויעף (ש"ב כ"ב י"א), ולמטה כרובים, שנאמר והיו הכרובים פורשי כנפים וגו' (שמות כ"ה כ') , למעלה זבול שנאמר ואתה תשמע מזבול וגו' (ישעיה ס "ג ט"ז), ולמטה זבול, שנאמר בנה בניתי בית זבול לך (מ"א ח' י"ג), למעלה יריעות, שנאמר נוטה שמים כיריעה (תהלים ק"ד ב') ולמטה יריעות. שנאמר ועשו יריעות עזים: ד "א ועשית יריעות עזים. זה שאמר הכתוב שחורה אני ונאוה (שה"ש א' ה'), ואפשר לשחור שיהיה נאה, משל למה הדבר דומה לתינוקת שסרחה בבית אביה, והיה אביה מלך, אמר אביה הוציאוה והניחו אותה שתהא לוקטת שבלים אחר הקוצרים, כן עשו השחירה הנערה פניה מצד השמש, אחר כך בדק אביה הדברים ולא מצא שסרחה, כי אם אחת מן השפחות, מיד נתרצה עליה אביה והביאה למקומה, יותר ממה שהיתה מקודם, באו נשי השרים ובנותיהן לבקר את בת המלך ראוה שהיא שחורה, היו מלעיגים עליה, מיד אמרה להם מה אתם מעיינים בי, מעט שמנים ומעט מרחצאות אתלבן, אבל אתם שאתם שחורים, כל שמנים שבעולם וכל מרחצאות לא ילבין אתכם. כך ישראל כשעשו את העגל, אמרו אומות העולם להם שחורים מה עשיתם, אמרה כנסת ישראל אם אני שחורה במעשי, נאה [אני] במעשה אבותי, שחורה אני במצרים בטיט ובלבנים, נאה אני על הים, שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות י"ד ל"א), שחורה אני במצרים, שנאמר ובחורב הקצפתם את ה' (דברים ט, ה'), ונאוה שאמרתי כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד ז'). שחורה אני בזהב שנתתי לעגל, [שנאמר] ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו' (שם ל"ב ג'), ונאוה אני בזהב שנתתי

למשכן העדות, שנאמר כל נדיב לב הביאו חח ונזם וגו' (שם ל"ה כ"ב), כך ישראל מבזין אותם האומות העולם, ואינם יודעים שהם מלאים מצות כרמון, ומקרא ומשנה הלכות ואגדות ומדרש. כאהלי קדר כיריעות שלמה, יריעות של מי שהשלום שלו, ואלו הם שמים, שנאמר נוטה שמים כיריעה (תהלים ק"ד ב'), מה יריעותיו קבועים ואין להם טלטול אף ישראל אין להם טלטול: ועשית מכסה לאהל וגו' [עורות תחשים]. תחש שהיה בימי משה רבינו ע"ה לפי שעה נזדמנה לו ועשה ממנו מכסה לאוהל מלמעלה ומתרגמינן ששגונא שהיה לה (מינים) [גוונים] הרבה ונגנזה: ועשית את הקרשים [למשכן עצי שטים. והם מעצי שטים לכפר על מעשה שטים:

ועשית את המזבח עצי שטים. וכל ענין המנורה והשלחן והמזבח והקרשים והאהל והיריעות וכל כלי המשכן מפני מה, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם מלכי הגוים יש להם אהל ושלחן ומנורה ומקטר קטורת, וכן הוא תכסיסי המלוכה, כי כל מלך צריך לכך, ואתה הוא מלכנו גואלינו מושיענו לא יהיה לפניך תכסיסי המלוכה, עד שיודע לכל באי העולם כי אתה הוא המלך, אמר להם בני אותם בשר ודם צריכים לכל זה, אבל אני איני צריך, כי אין לפני לא אכילה ולא שתייה, ואיני צריך מאור, ועבדי יוכיחו כי השמש והירח מאירים לכל העולם, ואני משפיע עליהם מאורי, ואני אשגיח עליכם לטובה בזכות אבותיכם, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אין אנחנו מבקשים את האבות, כי אתה אבינו אברהם לא ידענו וישראל לא הכירנו, אמר להם הקב"ה אם כן עשו מה שאתם חפצים, אלא עשו אותם כאשר אני מצוה אתכם, ובנוהג שבעולם אם יהא לאדם בן כל זמן שהבן קטן אביו נותן דעתו עליו לסוך אותו לרחוץ אותו להאכילו ולהשקותו ולטענו על כתיפו עד שיגדל, וכיון שיגדל צריך להשרות את אביו בבית נאה, להתקין לו שלחן ומנורה, אף אתם הייתם במצרים קטנים, שנאמר כי נער ישראל ואוהבהו (הושע י"א א') הרחצתי אתכם במים, שנאמר וארחצך במים (יחזקאל י"ו ט'), האכלתי אתכם לחם ובשר, שנאמר בתת ה' לכם [בערב בשר לאכל ולחם בבוקר לשבוע] (שמות ט"ז ח'). השקיתי אתכם מים, שנאמר עלי באר ענו לה (במדבר כ"א י"ז), טענתי אתכם, שנאמר ואשא אתכם וגו' (שמות י"ט ד'), עכשיו שעמדתן על פרקיכן בנו לי בית, שנאמר ועשו לי מקדש (שם כ"ה ח'), ועשו מנורה, ועשו שלחן, ועשו מזבח מקטר קטרת: ועשית את המזבח. זה שאמר הכתוב מה יפית ומה נעמת (שה"ש ז' ז') אמר רבי עקיבא לא היה כל העולם כדאי כיום שנתנה שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קדש, ושיר השירים קדש קדשים. אמר ר' אלעזר בן עזריה משל למה הדבר דומה, למלך שנתן לנחתום כור חטים, אמר לו הוצא מתוכן עשר סאים סלת, חזר ואמר לו הוצא משש ארבע, כך מלך מלכי המלכים סילת את הנביאים מתוך תורה, וסילת את הכתובים מתוך הנביאים, וסילת שיר השירים מתוך הכתובים, לפיכך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים. ר' נתן אומר מלאכי השרת אמרו אותה, ומניין, שיר השירים שיר שאמרו אותה (שיר) [שרי] מרומים, ראה מה משבח הקב"ה לישראל בתוכה, מה יפית ומה נעמת, מה יפית בסיני שקבלת מלכות עליך, ומה נעמת באהל מועד, שכל מה שצויתי למשה הייתם מזורזין לעשות: [ועשית את המזבח עצי שטים]. אמר הקב"ה למשה עשה מזבח העולה כפרה לבני, שיהא מכפר על עוונותיהם, שכך (התקנתי) [התניתי] עם אברהם, שאם יחטאו (בניך), [בניו] על ידי קרבנות אני מכפר להם שכן כתיב קחה לי עגלה משולשת [ועז משולש] (בראשית ט"ו ט'). ומהו 'מזבח' נוטריקון מ' מחילה. ז' זכות. ב' ברכה. ח' חיים, בזכות העולה שמקריבים לפניו אתם מתעלים, וכן הוא אומר מי זאת עולה מן המדבר וגו' (שה"ש ג' ו'): חמש אמות אורך. אמר הקב"ה הן קבלו את הלוחות שכתוב עליהם עשרת הדברים, שהם חמש על לוח אחד, וחמש על לוח אחד, לכך חמש אמות אורך: ושלש אמות קומתו. כנגד שלשה גואלים (שגלו) [שגאלו] אותם, שנאמר ואשלח לפניך את משה (ואהרן) [אהרן ומרים] (מיכה ו' ד'), ואשלח לכם עוד את כל עבדי הנביאים, ועשיתי על ידם כמה נסים ונפלאות: ועשית קרנותיו. אמר הקב"ה ארבע קרנות נתתי להם בסיני, קרן התורה, וקרן הכהונה, וקרן מלוכה, וקרנם של ישראל, שרוממתי אותם על שאר אומות העולם. קרן המלכות זו קרנו של משה, שנאמר ויהיבישורון מלך (דברים ל"ג ה'), ואומר ומשה לא ידע כי קרן וגו' (שמות ל"ד כ"ט). קרן התורה, [שנאמר] ונוגה כאור תהיה (קרנותיו) [קרנים מידו לו] (חבקוק ג' ד'). וקרן הכהונה, שנאמר ותרם כראם קרני וגו' (תהלים ב' י"א). קרן ישראל, שנאמר וירם קרן לעמו [וגו' לבני] ישראל (תהלים קמ"ח י"ד), אמר הקב"ה יעשו ארבע קרנות, ויכפרו על אומה שרוממתי אותה בארבע קרנות: וצפית אותו נחשת. אמר ר' יודה בר שלום אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה אמרת לעשות מזבח עצי שטים ולצפותו נחושת, ואמרת לי אש תמיד תוקד על המזבח, אין האש מבערת את הנחשת ושורפה את העצים, אמר הקב"ה המדות האלו הן אצלכם, שמא הם לפני, הסתכל כמה מלאכים לפני והם של אש, שנאמר משרתיו אש לוהט (תהלים ק"ד ד') וכמה אוצרות של שלג ושל אש מעורבבים זה בזה, שנאמר אש וברד שלג וקיטור (שם קמ"ח ח'), וכן מים יש, שנאמר שמי השמים והמים אשר מעל השמים (שם שם ד'), ולא המים מכבין את האש, ולא האש אוכלת המים, וכן החיות של אש, והרקיע שעל ראשם מים, שנאמר ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא (יחזקאל א' כ"ב), והחיות עומדות וטעונות כל אותן מימי אוקינוס והוא של אש, והן עומדות מן רקיע לרקיע, ומן רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה. ר' ברכיה ור' חלבו הלכו בשם ר' אבא סמוקה אומר (אעפ"י שמהלך) [אף טלפי] החיות [מהלך] חמש מאות [שנה], וכולם אש ושבילי הרקיע מים, לא המים מכבין האש ולא האש מכלה את המים, ולמה מפני שעשה שלום ביניהם, ומפני שאמרתי לך אש תמיד תוקד על המזבח, אתה מתייירא שמא ישרפו העצים, מתים נכנסים לפני ויצאו חיים, שנאמר ויוצא פרח ויצץ ציץ (במדבר י"ז כ"ג), ארזים ששלח חירם [מלך צור] למלך שלמה למלאכת בית המקדש הריחו משכינתו של מלך עולם והרטיבו העצם [ועשו פירות, שנאמר שתולים בבית ה' [בחצרות אלהינו יפריחו] (תהלים צ"ב י"ד), וכך היו עושים תמיד פירות עד שעמד מנשה והכניס את הצלם לבית קדש הקדשים, ונסתלקה השכינה ויבשו הפירות, שנאמר ופרח לבנון אומלל (נחום א' ד'). וכן אמר הקב"ה למשה בדים שעשית לארון עתידים להאריך, שנאמר ויאריכו הבדים (מ"א א' ח'). מתים נכנסין לפני ויצאו חיים, ואתה מתייירא שמא ישרפו העצים, וממך היתה רוצה ללמוד, למה, כשהיית [נכנס] בתוך מחיצות של אש ומהלך בתוך המלאכים של אש, היה לך לישרף, [ועוד] שהיית בא אצלי, שנאמר ומשה נגש אל הערפל (שמות כ' י"ח), ואני אש אכלה, שנאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא (דברים כ"ד ד'), שמא נכוית, ואף מזבח העולה אעפ"י שכתיב אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ויקר' ו' ז'). לא הנחושת מתבער, ולא העצים נשרפין, ואם תאמר שהיה צפוי הנחושת עבה, אמר ר' נחמיה כעובי דינר זהב היה מצופה, אמר הקב"ה יבוא זכות המזבח שאש הקרבנות בוערות בו יומם ולילה, ויכפר על ישראל שעוסקין בתורה יומם ולילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה (יהושע א' ח'). אמן וכן יהי רצון: